

A kétnyelvű iskola

Rehák László

Eddig aránylag kevés szó esett mifelénk a kétnyelvű iskoláról, helyesebben: a kétnyelvű oktatásról. Pedig már egy éve életbelépett a szövetségi iskolatörvény. Ez a törvény a kisebbségi iskolákra vonatkozó szakaszában közoktatási rendszerünk fontos részeként tárgyalja a kétnyelvű oktatást.

Az idő sürget, jövőre meg kell hozni a kisebbségi iskolatörvényt. Ezt a törvényt úgy kellene megalkotni, hogy a kétnyelvű oktatásban szerzett kezdeti tapasztalatokat is figyelembe vehessük már. De noha a szövetségi törvény már egy éve érvényben van, a kétnyelvű oktatás terén semmilyen gyakorlati tapasztalatunk nincs. Ha szeptemberre — csak szórványosan is — meg akarjuk kezdeni a kétnyelvű oktatást, akkor sürgősen intézkedni kell.

Érzékeny kérdés ez, nem foghatunk hozzá elhamarkodva. De éppen ezért sürget az idő. Még távol vagyunk ugyanis attól, hogy a közoktatást meghatározó tényezők (az iskolahatóságok, tanári kar, társadalmi- és politikai tényezők, iskola-tanácsok, a szülők és a diákok) kellőképpen felkészülve hozzáfogjanak e fontos és érzékeny kérdés megoldásához. Kevés túlzás van abban a megállapításban, hogy közvéleményünk mifelénk még felkészületlen erre a lépésre, jöllehet a gyakorlat szemlátomást követeli az intézkedéseket.

Sokan, nagyon sokan, azt hitték, hogy az úgynevezett területi iskolák létesítésével megvalósítottuk az iskolareformnak a kisebbségekkel kapcsolatos sajátos feladatait. Bizonyos, hogy a területi iskola jelentős lépés volt és marad iskola-rendszerünk korszerűsítésében soknemzetiségű vidékünkön. A területi iskola révén a kisdíák az iskolai szabályfoglalkozásban, a maga iskolai, társadalmi és szervezeti életében együtt él és dolgozik különböző nemzetiségű pajtásaival. Eppen úgy, ahogyan dolgozóink a munkaközösségben, a közösség mindennapi életében együtt élnek, dolgoznak és igazgatnak, nemzeti hovatarozásuktól függetlenül.

Ma már közismert tények ismétlése volna a területi iskolák nevelési és gyakorlati előnyeinek felsorolása. Mégis indokolatlan abban a hitben ringatnunk magunkat, hogy a területi iskola megoldotta kisebbségi iskolarendszerünk minden nevelési és gyakorlati kérdését.

Sőt, ki kell mondani, minden siker és eredmény ellenére, hogy a gyakorlat néha igen drasztikus bírálatot mond kisebbségi iskolarendszerünk felett. Ezt a bírálatot tudomásul kell vennünk, még ha néha igazságtalannak találjuk is. Arra a sok erőfeszítésre gondolva, amit tettünk iskolarendszerünk korszerűsítésére, mennyiségi és minőségi fejlesztésére, haladó jellegének megerősítésére stb.

Az élet megy tovább, új követelmények kerülnek előtérbe, és ennek alapján azt, amit még néhány évvel ezelőtt vívmánynak tekintettünk, ma kénytelenek vagyunk mint kényszermegoldást eltérni. Így van ez valahogy a területi iskolákkal is.

Nem hunyhatunk szemet afelőtt, hogy tavaly ősszel egy járás területén (itt volt ez a jelenség legkiütőközőbb) a kisebbségi diákok olyan nagy számban iratkoztak át a magyar tannyelvű tagozatról a szerb-horvát nyelvűre, hogy meg kellett szüntetni a magyar tannyelvű tagozatok egyötödét. Tanügyi hatóságunk felfigyelt erre a jelenségre, és a politikai tényezőkkel karöltve megvizsgálta abból a szempontból, hogy ez a valóságos népvándorlás nem valamilyen nyomásra következett-e be, ami egyértelmű volna a biztosított jogok korlátozásával. A vizsgálat azt mutatta, hogy ez még szórványosan sem fordult elő. A szülők, gyermekeik későbbi könnyebb iskoláztatását és szakmai elhelyezkedését tartva szem előtt, határoztak így.

Ez mindenképpen biztató jelenség, ha egyes vidékeink különböző nemzeti-szerű dolgozóinak egymásközi viszonyát és kapcsolatait vizsgáljuk. Itt ugyanis arról van szó, hogy a nemzeti hovatartozás nem szab előre meghatározott normákat, nem jelenti szükségszerűen azt, hogyha valaki magyar, csakis magyar iskolába iratja gyermekét. Ez mindenképpen azt mutatja, hogy erősen háttérbe szorul a nemzeti kizárólagosság, és ezen a téren is megnyilvánul a különböző nemzeti-szerű polgárok kölcsönös bizalma. De ugyanakkor közvetve, a gyakorlati követelmények tükrében, megmutatkozik az a körülmény, hogy a kisebbségi diákok iskoláztatása nem elégséges — erőfeszítéseink ellenére — nem felel meg teljes egészében szükségleteinknek.

Mert még ha semmilyen kétség sem fér is ahhoz, hogy önként, teljesen szabad mérlegelés alapján történt az említett járásban a diákok egyötödének átiratkozása, feltehető a kérdés, mi van a diáksereg négyötödével, akik nem szánhatták rá magukat erre a lépésre. Mert e diáksereg későbbi iskoláztatásának következményei ugyanolyanok. Itt vagy a szülők álláspontja volt a döntő, vagy méginkább a szöbänforgó diákok lehetősége, hogy komolyabb zökkenőktől mentesen folytathassák tanulmányaikat anyanyelvüktől különböző oktatási nyelven.

Ez a probléma nem új, s számunkra talán csak azért meglepő, mert már most ilyen szembeszökően jelentkezik.

A közelmúltban az osztrák hatóságok éppen azzal csorbították az ottani szlovén kisebbség jogait, hogy megszüntették a kétnyelvű iskolákat és a szlovéneknek kizárólag szlovén tannyelvű iskolákat „biztosítottak”. A jogtíprás éppen abban van, hogy különösen Ausztriában a kétnyelvű iskolának valóban sokkal nagyobb távlati és gyakorlati értelme van, tehát a kizárólag szlovén nyelvű iskolák csak látszatra jelentik nagyobb jogok elismerését. Az osztrák kormány intézkedése valójában azt jelenti, hogy a szülőktől megvonják azt a lehetőséget, hogy gyermekeik az anyanyelvét is művelje az iskolákban, és közvetlen nyomást gyakorolnak a szlovén szülőkre, hogy gyermekeik későbbi boldogulásának érdekében német iskolába adják őket. Nálunk, más társadalmi talajon, ahol kirekesztettük a nemzeti elnyomás nyílt és burkolt formáit, ez a kérdés korántsem jelentkezik azonos módon. De mint jellegzetes példát érdemes figyelembe venni saját rendszerünk vizsgálatában.

Természetesen, tanügyi hatóságaink és társadalmi szerveink már régebben fokozott figyelmet fordítottak arra, hogy a kisebbségi tannyelvű iskolák diákja annyira elsajátítsa a szerb-horvát nyelvet, hogy egyenlő lehetőséggel érvényesüljön későbbi iskoláztatása idején. Az idén a középiskolai beiratkozások előtt alkalmazott pályázati vizsgákat is úgy módosították, hogy a hiányos szerb-horvát nyelvtudás ne jelentsen elmarasztaló hátrányt a szerb-horvát tannyelvű középiskolákban. Ezenkívül a szuboticiai technikai és kereskedelmi iskola példájára több szakiskolában bevezetik a kezdő években a részleges magyar nyelvű oktatást.

De ettől függetlenül, legalábbis amikor a kisebbségi és vegyes lakosságú községek iskolarendszerének távlatára mutatunk rá, tekintetbe kell vennünk, hogy nem állhatunk meg a területi iskoláknál, hogy a kétnyelvű oktatást is meg kell valósítani, és hogy ez egy újabb lépés iskolarendszerünk fejlesztésében.

Ezzel kapcsolatban Veszelinov elvtárs a Kommunista Szövetség IV. szerbiai kongresszusán tartott beszámolójában többek között leszögezte:

„Véleményünk szerint a kétnyelvű iskolai oktatás rendkívül hasznos és szükséges. Egyes helységekből, de kisebbségek lakta nagyobb területeken is, a kétnyelvű iskolai oktatás nemcsak a kölcsönös megértést könnyítené meg a munkában, a hatósági és igazgatószervekben, hanem azt is elősegítené, hogy a nemzetiségi jogokkal teljesebben éljenek.”

Nem kis utat kell megtenni, hogy a kétnyelvű oktatás iskolai gyakorlattá váljon. Tartományunk iskolahatósága az utóbbi időben igen élénk tevékenységet fejt ki ez irányban. Ebben a kérdésben a tartományi pártvezetőség is világosan állást foglalt májusi ülésén. Most már szükség van arra, hogy az érdekelt járások és községek iskolai, társadalmi és politikai tényezői közvetlenebbül közreműködjenek. Ez a közreműködés értesületlenségből vagy más okból eddig elmaradt, pedig nélküle nem tehetjük meg iskolarendszerünk fejlesztésében a következő lépést — a kétnyelvű oktatás megvalósítását.

